Федір Тютчев

Федор Тютчев

Последняя любовь

Стихотворения

Федір Тютчев

Остання любов

Вірші

З російської переклав
і впорядкував
Роман Ладика

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН
2004

ББК 84-5Рос
Т98

Серія “Шедеври світової поезії” заснована 2004 року

Передмова
Валентина Корнієнка

Тютчев Ф.
Т98 Остання любов: Поезії/Упоряд. Р.Ладика. — Рос. мовою з паралельним українським перекладом. — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004.— 144 с. — (Серія “Шедеври світової поезії”).

ISBN 966-692-342-4

ББК 84-5Рос

Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина даного видання не може бути використана чи відтворена в будь-якому вигляді без дозволу автора перекладу чи видавця.

ISBN 966-692-290-8 (серія)
ISBN 966-692-342-4

© Ладика Р., український переклад, 2004
© Навчальна книга – Богдан, макет, художнє оформлення, 2004

НОВЕ ЖИТТЯ СПІВЦЯ “ВЕЛИКОЇ МАТЕРІ”–ПРИРОДИ

Друге народження? Атож, у людини, як відомо, воно буває. Після фізичного — духовне. Ба більше: кажуть, таке народження і є метою людського життя...

Буває воно і в книжки. Зосібна, коли вдруге на світ вона з’являється у сповитку чужого слова. У цьому разі — чужого не для нас, бо нам, навпаки, воно рідне, бо це слово українське...

Автора читач, напевно, знає ще зі шкільної лави. Це — Федір Тютчев (1803–1873), “улюблений поет” Л.М. Толстого; співець-чародій, який викликав “зачудування і захоплення” у О.С. Пушкіна. Тож можна хіба вітати вибір для перекладу саме цього російського класика.

Читачеві він цікавий своїм філософсько-поетичним осягненням як природи, цієї “Великої матері”, єдиної живої реальності для нього, так і людського життя у її лоні.

Улюблений художній засіб Ф. Тютчева — олюднення “матері-землі”:

Безсмертям погляд її сяє
І ані зморшки на чолі.

Коли поет зіставляє її явища із душевним станом людини, він зосереджується на тих відкритих духовному зорові моментах у житті природи, які стають ключем для пізнання метафізичної, ірраціональної (читай — божественної) суті людини. Що палкіша поетова любов до матері-землі, то гостріші і болісніші його відчуття швидкоплинності людського буття, то непримиренніший його “бунт проти смерті”.

Звідси прикметні для Тютчева мотиви внутрішньої тривоги, відчуття “туги і жаху”, “страхітливого роздвоєння людини, яка відвідала цей світ у хвилину фатальну”. Душевний щем, жаль за всім, що ніколи не повернеться, на тлі вічного оновлення матінки-землі — наскрізний нерв його поетичної творчості. Полонить її тонкий психологізм та високий ліричний пафос. Доторк до невловного, до містичної таїни Універсуму, де зовнішній світ — лише “золотий покров”, накинутий на “безіменну хлань”, “прадавній хаос”; доторк до прекрасного, хай навіть і в трагічній забарві, справляє заворожливий, магічний вплив на душу...

Мабуть, можна твердити, що своїм глибоко інтуїтивним осягненням дійсності Ф. Тютчев упритул наблизився до метафізичних прозрінь таких славетних мислителів як Григорій Сковорода, Володимир Вернадський, а в наш час — Микола Руденко (яскрава ілюстрація — видана у тернопільському “Джурі” його етапна для української і світової думки праця “Ґносис і сучасність”, 2001 р.).

Тютчев створив несмертельні взірці любовної лірики. Вони бентежать своєю дивовижною, сказати б, молитовною проникливістю; хвильною, чи то світлою, чи то журливо-щемною, тривожною, а то й трагічною інтонацією. Кого, скажімо, не чарував неземної елегійної краси романс "Я вас зустрів" у неперевершеному виконанні І.С. Козловського? Чимало ліричних перлин породжені інтимними переживаннями самого автора. Він не однолюб. Але, згораючи на багатті нової пасії, водночас не байдужіє до попередньої! Така дивовижа не пройшла повз увагу поета Жуковського: "Він горює за дружиною... а кажуть, ніби він закоханий у Мюнхене". І в обох випадках автор "Останньої любові" однаково щирий! Глибина його чуттів виняткова. Смерть першої дружини так стрясла поета, що за одну ніч він посивів біля її труни. Задля свого запізнілого скандального кохання до Є. Денисьєвої він ладен був пожертвувати всім: домашнім добробутом, становищем при дворі, добрим іменем...

Зовнішність Тютчева! Вона неповторна, як і його слово! Вона ключ до загадки його самобутньої натури.

Син Тютчева так змальовує його портрет: "Це не було тільки людське обличчя, а якесь невловне поєднання разючих в очах кожного ліній та штрихів, у яких жив високий дух генія і які немовби світилися нелюдською духовною красою".

Ось воно! Духовна домінанта! Так, саме духовність, по-філософському відсторонене бачення земних людських пристрастей та картин природи у системі координат Усесвіту, виявлення нашої вищої, космічної природи наснажували всю його спадщину поета і мислителя. Релігійним містицизмом великою мірою навіяні, зокрема, і його слов'янофільські та панславістські забобони. Він надихається думками про гегемонізм Московщини, її особливу вселюдську місію, велике майбутнє, вготоване для неї наперед. "Росія — глагол, просвіта, життя людства кращих майбутніх часів" — такою, за свідченням поетового біографа Аксакова, вбачалася йому Батьківщина ще на дипломатичній службі у Баварії. І це не була гола декларація. Його переконання ґрунтувалися, з одного боку, на уявленні, що його народ, на противагу Европі, зберігає "істину християнської віри", обдарований природженою "смиренністю" (чи не була вона звичайним "холопством" — з огляду бодай на печерне кріпацтво, про яке в Европі вже давно забули? — В.К.), а з другого — на розумінні того, що обожнювання свого "я", як і людського "я" взагалі, фетишизація обмеженості людського розуму, — а що він такий, доводив увесь досвід його невсипущого інтелектуального життя, — рівнозначні добровільному зреченню вищої, недосяжної для розуму абсолютної істини.

І тут він винятком у себе вдома, звичайно, не був.

Одначе та сама духовна домінанта, що заводила його на "всеслов'янсько"-імперські манівці, водночас була й гарантом його особистої чесності та правдолюбства, що не давали попуску облуді й фарисейству. Коли йшлося про реальну, не міфічну Московщину, він не боявся найгіркіших слів: "Коротко кажучи, влада в Росії на ділі *безбожна*, бо неминуче стаєш безбожним, якщо не визнаєш існування живого незаперечного закону, вищого за наше гадане право, яке здебільшого не що інше, як приховане свавілля". "У Росії канцелярія і казарма"; "Усе обертається навколо батога та личок"... Він схиляється до думки про бажаність відкриття "республіканської ери в европейському світі",

О, не тривож мене картанням справедливим!
Повір, з двох наших доль — принадніша твоя:
Ти любиш щиро й палко, а натомість я
Дивлюсь на тебе із жалем ревнивим.

Перед чарівним світом, вбогий химородник,
Що сам його створив, без віри вже стою —
І, червоніючи, себе я впізнаю
В душі живої божестві холоднім.

Сияет солнце, воды блещут,
На всем улыбка, жизнь во всем,
Деревья радостно трепещут,
Купаясь в небе голубом.

Поют деревья, блещут воды,
Любовью воздух растворен,
И мир, цветущий мир природы,
Избытком жизни упоен.

Но и в избытке упоенья
Нет упоения сильней
Одной улыбки умиленья
Измученной души твоей...

Зимі настала мука,
Тому вона сумна —
Їй у віконце стука,
Жене її весна.
І все заметушилось,
Щоб зиму злу прогнать,
І жайворонки в небі
Тріпочуть і дзвенять.
Зима іти не хоче,
На весну все бурчить,
Але весна регоче
І молодо шумить!
Зима лиха почула
Кінець свого життя,
Востаннє сніг шпурнула
У чарівне дитя.
Та що та вража сила!
Сніжком умилась тим
І лиш порожевіла
Весна в цвіту своїм.

Переклав М. Рильський

БОЖЕВІЛЛЯ

Там, де земля вся обгоріла,
Де, наче дим, блакить пливе,
Лихе, нещасне божевілля
В безжурній радості живе.

Там, під проміннями палкими
Воно в розпечених пісках
Шкляними, мертвими очима
Чогось шукає в небесах.

І раптом скочить, чуйне вухо
Приложить раптом до землі
І жде пожадливо, і слуха:
Таємна радість на чолі.

Мов слухом струй кипіння ловить,
Що під землею потекли,
Їх тихі співи колискові
І шумний вихід із землі.

Переклав Юрій Клен

ЗМІСТ

В. Корнієнко. Нове життя співця “великої матері”-природи 5

ВІРШІ

“О вещая душа моя...” 10
“Душе, віщунко майбуття...” 11
“Над этой темною толпой...” 12
“Чи ти над темною юрбою...” 13
Наш век 14
Наш вік 15
А.Н.М<уравьеву> 16
А.М.М<уравйову> 17
Утро в горах 18
Ранок у горах 19
Слезы 20
Сльози 21
Видение 22
Видиво 23
Последний катаклизм 24
Останній катаклізм 25
Странник 26
Мандрівник 27
“Душа моя, Элизиум теней...” 28
“Душа — Елізіум, де тіні лиш...” 29
Успокоение 30
Заспокоєння 31
“Душа хотела б быть звездой...” 32
“Душа хотіла б буть зорею...” 33
Цицерон 34
Цицерон 35
Silentium! 36
Silentium! 37

“Песок сыпучий по колени...” 38
“Пісок сипучий по коліна...” 39
“Я лютеран люблю богослуженье...” 40
“Я лютеран люблю просту відправу...” 41
“Тени сизые смесились...” 42
“Тіні сизі простелились...” 43
“Еще земли печален вид...” 44
“В зажурі ще закляклий світ...” 45
“Как дымный столп светлеет в вышине!..” 46
“Як димний стовп ясніє в вишині!..” 47
“Неохотно и несмело...” 48
“Неохоче і несміло...” 49
“Святая ночь на небосклон взошла...” 50
“Як ніч свята на небосхил зійшла...” 51
“Не рассуждай, не хлопочи!..” 52
“Не клопочись і не мізкуй...” 53
“Обвеян вещею дремотой...” 54
“В обіймах віщої дрімоти...” 55
“Как хорошо ты, о море ночное...” 56
“О, як нічне заворожує море...” 57
Близнецы 58
Близнюки 59
Предопределение 60
Приречення 61
“Я очи знал, — о, эти очи!..” 62
“Я очі знав, — о, що за очі!..” 63
“Чему молилась ты с любовью...” 64
“На що молилась ти з любов’ю...” 65
“Ты волна моя морская...” 66
“О морська моя ти хвиле...” 67
“О, как убийственно мы любим...” 68
“О, як же ми убивчо любим...” 69

“В разлуке есть высокое значенье...” 72
“Розлука віщий сенс нам свій вістить...” 73

“День вечереет, ночь близка...” 74
“День вечоріє, скоро ніч...” 75

Первый лист 76

Перший листок 77

“Не раз ты слышала признанье...” 78
“Твого кохання я не гідний...” 79

“Не говори: меня он, как и прежде, любит...” 80
“Не запевняй: мене він, як і перше, любить...” 81

“О, не тревожь меня укорой справедливой!..” 82
“О не тривож мене картанням справедливим...” 83

“Сияет солнце, воды блещут...” 84
“Ясніє сонце, води грають...” 85

Последняя любовь 86

Остання любов 87

“Хоть я и свил гнездо в долине...” 88
“Хоч я і звив гніздо в долині...” 89

“Весь день она лежала в забытьи...” 90
“Лежала цілий день у забутті...” 91

“Как неразгаданная тайна...” 92
“Як незбагненна таємниця...” 93

“Как неожиданно и ярко...” 94
“Так несподівано і ясно...” 95

“Две силы есть — две роковые силы...” 96
“У світі цім є дві фатальні сили...” 97

А.В.<Плетневой> 100

О.В.<Плетньовій> 101

К.Б. 102

К.Б. 103

Весенняя гроза 104

Весняна гроза 105

"Есть в осени первоначальной..." 106
"Нам золотава осінь рання..." 107
Осенний вечер 108
Осінній вечір 109
"О чем ты воешь, ветр ночной?.." 110
Про що так виє вітровій?.." 111
"Бывают роковые дни..." 112
"Трапляються фатальні дні..." 113
"Не то, что мните вы, природа..." 114
"Не те, що мислите, природа..." 115
"Я помню время золотое..." 116
"Я пам'ятаю час прекрасний..." 117
"Она сидела на полу..." 118
"Вона сиділа тихо долі..." 119
"Природа — сфинкс. И тем она верней..." 120
"Природа — сфінкс. І, мов спокусник-змій..." 121
"Нам не дано предугадать..." 122
"Нікому не дано вгадать..." 123
"Нет, моего к тебе пристрастья..." 124
"Любові приховать не годен..." 125
"Умом Россию не понять..." 126
"Умом Росії не збагнуть..." 127

УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕКЛАДИ ПОПЕРЕДНІХ РОКІВ

"Пошли їм, Господи, відраду..." Переклав *П. Грабовський* 130
Південь *Переклав Юрій Клен* 131
Осінній вечір *Переклав Юрій Клен* 132
Silentium! *Переклав Юрій Клен* 133
"Я знаю в праосені пору..." *Переклав Юрій Клен* 134
"Іще горять в душі бажання..." *Переклав М. Рильський* 135
К. Б. *Переклав О. Пономарів* 136
Весняна гроза *Переклав М. Рильський* 137
"Зимі настала мука..." *Переклав М. Рильський* 138
Божевілля *Переклав Юрій Клен* 139

Літературно-художнє видання

Серія “Шедеври світової поезії”
заснована 2004 року

Федір Тютчев

Остання любов

Поезії

Передмова *Валентина Корнієнка*
З російської переклав і упорядкував *Роман Ладика*

Головний редактор *Б. Будний*
Літературний редактор *В. Корнієнко*
Редактор *Г. Осадко*
Художник *В. Басалига*
Верстка *І. Демків*

Підписано до друку 16.03. 2004. Формат 84×108/32.
Папір офсетний. Гарнітура Galleon. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 7,56. Умовн. фарб.-відб. 7,56.

Видавництво “Навчальна книга – Богдан”
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.

А/с 529, Танцорова, 14, Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 43-00-46; 25-18-09; 25-37-53
E-mail: *publishing@budny.te.ua*
www.bohdan-books.com